

Alkoholi kotimaisessa kirjallisuudessa

JUKKA MUSTONEN

Tässä lehdessä julkaistiin aiemmin kirjoitukseni ”Tupakoinnin ihanuus ja kurjuus kirjailijoiden kuvaamana” (5–6/2020) sekä ”Ravitsemus kirjailijoiden kuvaamana” (5–6/2021). Näitä teemoja vielä useammin kirjailijat ovat kuvanneet alkoholiin liittyviä ilmiöitä. Tämä katsaus sisältää lainauksia 55 kotimaisen kirjailijan 84 teoksesta.

Ihanata ja taivaallista

Aleksis Kiven *Nummisuutarien* Eskon ensimmäisen humalan kuvaus on hyvin tunnettu: ”Näin ihanata, näin taivaallista, näin rautarohkeata.” Myös Pekka Tarkka kertoo: ”Se oli elämäni ensimmäinen humala, eikä sen äärimmäistä onnea ole sittemmin ollut helppo saavuttaa” (*Onnen Pekka*). Samaa todistavat muutkin kirjailijat. Pentti Haanpää: ”Se alkoholi on pumpulia sydämelle, evankeliumia vaivaisille” (*Isännät ja isäntien varjot*). Kalle Päätalo: ”Se konjakki oli kuin linnun maitoa. Rupeaa tuntumaan niin kun höyhenen latvalla penslattaisiin sydänelän seutuja” (*Pyynikin rinteessä*).

Runar Schildtin *Sateenkaari*: ”Ryyppääminen on ihana asia, sanoi maisteri. Ja hyvä on olla toisinaan pöhnässä, siinä ikään kuin tutustuu paremmin itseensä. Nähkääs, ihminen silloin ikään kuin kääntää ylösalaisin täpötäyden laatikon, jonka hän arkioloissa vetää ulos ja lykkää sisään kuinka monesti tahansa näkemättä muuta kuin mitä ihan pinnalla on. Kun kaikki on levällään, tulee esille paljon semmoista, mitä ei enää ole muistanut omistaneensaakaan.”

Antti Eskola kysyy: ”Onko se uskonnollinen kokemus, kun toisen punaviinipullollisen jälkeen oikaisen sohvalle raukeaan onnen tilaan ajatellen, että nyt Jumala on läsnä?” (*Tiedän ja uskon*). Alkoholi voi lohduttaa yksinäistä ihmistä. Eeva Joenpellon *Avoin, hellä ja katumaton*: ”Huoneensa yk-

sinäisyydessä hän sai viinasta edes jonkinlaista tur- tumusta, välinpitämättömyyttä.”

Kaksiteräinen miekka

F.E. Sillanpään *Hurskaan kurjuuden* eräs henkilö ”kokee ensimmäisen humalansa, tuon ihmislle ominaisen, polvesta polveen käytetyn olotilan, johon aina sisältyy kaksi niin erilaista puolta.” Asiaa on pohtinut myös Ilmari Kianto: ”Sillä vaikka alkoholi nyt alati pyrkii pahentamaan ruumista, mutta samalla vaikuttaa sieluunkin ja vaikuttaa siihen niin elonvoimaisesti etteivät nämä kaksi vaikutusta mene ainoastaan tasan, vaan vieläpä tuo parempi vaikutus käy yli tuon pahan” (*Novelleja ja kertomuksia*).

Alkoholi tuottaa monensuuntaisia kokemuksia. Yrsa Stenius: ”Alkoholi on maksanut minulle erinäisiä krapuloita, joita en ole halunnut, mutta se on myös antanut minulle äärettömän paljon. Alkoholi, hyvin säädeltyinä, on toiminut tiirikkana sekä omiin että toisten sisäisiin huoneisiin, jotka ilman sitä olisivat avautuneet vaikeasti, huoneisiin joissa minäkin olen löytänyt kirjoittamiseni ilon ja surun” (*Kunnes siipi murtuu*). L. Onerva: ”Mutta yön ja viinin henki on hetkellinen ja kaksisiipinen. Yhtä valheellinen kuin suora, yhtä valkea kuin musta, yhtä raskas kuin kevyt, yhtä riivo kuin viaton” (*Mirdja*).

Alkoholi voi vaikuttaa ihmiseen positiivisesti. Kjell Westö: ”Olin ehtinyt tulla humalaan ja siihen aikaan tulin aina optimistiseksi kuin join” (*Rikinkeltainen taivas*). Mutta myös negatiivisesti, *Pentti Haanpään parhaat*: ”Ja sitten tuli alkoholi, istunnot läpi öiden karvaan lasin ääressä. Hänen verensä ja sydämensä myrkkyyntyi. Luonteensa kasvoi kuin kokonaan toiseksi: synkeäksi, epäluuloiseksi ja kärttyiseksi.”

Sylvi Kekkonen kirja *Kiteitä*: ”Mielettömämmin kuin viinan villitsevä käyttäytyy valtansa sokaisema” ja ”Oman heikkoutensa tunnustaa se, joka viinasta väkevyyttään hakee.” Kirja on vuodelta 1949, jolloin kirjailija oli ollut naimisissa tulevan presidentin Urho Kekkonen kanssa jo parikymmentä vuotta.

Toivo Pekkasen mukaan ”ilman ryyppyä näyttää olevan vaikea pujahtaa tämän elämän läpi. Se on myös eräs ovi elämään. Ja mitä kaikkea se saattaa-kaan tarjota nuoruuden heräävälle elämäntuskalle” (*Tehtaan varjossa*). Ulla-Lena Lundbergin teoksessa *Leo* on eräs henkilö, jonka kohdalla ”viina, jossa hän koko elämänsä on nähnyt perkeleen, tulee hänen viimeisinä elinviikkoinaan hänen luokseen enkelinä”.

Mika Waltari kuvaa viinin vastakkaisia käyttö-tarkoituksia *Sinuhe egyptiläisessä*: ”Sillä ihminen juo viiniä iloonsa, ja suruunsa hän juo viiniä, menestyksessään hän ilahduttaa sydäntään viinillä ja pettymyksensä hän hukuttaa viiniin. Hän juo viiniä ollessaan rakastunut ja hän juo viiniä, kun hänen vaimonsa lyö häntä. Viiniin hän turvautuu, kun epäonnistuu liikeasioissaan, ja viinillä hän valelee voittonsa.” Ja edelleen: ”Viini, vaikka nostattaakin riitoja ja toraa, myös sulattaa kaikki riidat ja torat ja lujittaa ihmisten ystävyuden eikä ole niin pahaa riitaa, mitä viini ei voisi sulattaa, jos vain juo kylliksi paljon viiniä.”

Alkoholi, näköaisti ja ulkonäkö

Christer Kihlman avautuu kirjassaan *Ihminen joka järkkeyi*: ”Sinun pitäisi juoda useammin”, sanovat minun lapseni, ”sinä olet humalassa paljon kiltimpi.” ”Jo nuorena opiskelijana olin havainnut sen elähdyttävän vaikutuksen joka alkoholilla on näköaistiin. Parin kolmen terävän jälkeen ympäristö koki merkittäviä muutoksia.”

Mauri Sariola kertoo alkoholin vaikutuksista ulkonäköön. *Susikoski virittää ansan* -kirjan juoporentun silmissä on ”alistanut ja kaikkeen kylästynyt ilme”. Toisella juopolla ”kasvot olivat sienimäisesti pöhöttyneet ja silmäanaluspussit aivan mahdottomat.” Kartanon miespalvelijan ”silmiä alle muodostuneet pussit juorusivat, että hän oli seurustellut alkoholin kanssa muutenkin kuin vain sitä vieraille tarjotakseen” (*Seitsemän kertaa Susikoski*).

Krapula

Sariolan lääkäriromaanissa *Ei loitsu eikä rukous* on hyvä kuvaus krapulasta: ”Pohmelo eli latinaksi crapula. Äkillisen alkoholimyrkytyksen, juopumuksen jälkitila. Oireet: päänsärky, huimaus, nopea väsyminen, lievä epävarmuus lihastoiminnoissa, vapina, turvotus kasvoissa, ruokahaluttomuus, vatsa- ja suolistohäiriöt. Tila on seurauksena myrkytyksestä johtuvista keskushermoston toiminnan häiriöistä ja ruoansulatuskanavan limakalvojen vahingoittumisesta sekä siitä, että alkoholi on aiheuttanut häiriön nesteenvaihdunnassa.”

Olli Jalonen valistaa, että ”rapajuomista tulee rapula ja sen takia huomenna on kaikilla paha pohmelo ja krapula, se on kohmelo, jälkijytky ja jysäjäinen” (*Miehiä ja ihmisiä*). Waltarin *Komisario Palmun erehdyksessä* pahaa krapulaa kutsutaan ”maantulenpenteleenmoiseksi kohmeloksi”.

Pentti Saarikoski katsoo, että ”eräät Eino Leinon runot voidaan selittää krapulatilojen kuvauksiksi, mutta se on mielenkiintoista ainoastaan lääketieteen kannalta, ei kirjallisuustutkimuksen” (*Asiaa tai ei*). Kalle Päätalon mukaan ”ilkeäluontainen ihminen esiintyy juuri rapulaisena vaikeimmillaan” (*Oman katon alle*). Päätalon arvio kuulostaa uskottavalta.

Krapulassa ihminen joutuu joskus katumaan humalassa tekemiään toilliluja. Mika Waltari lohduttaa: ”Lääkärinä voin kuitenkin vakuuttaa, että krapulassa ihminen suurentelee suotta rikkomuksiaan, kuvitellen ettei enää koskaan voi katsoa silmiin ketään säädyllyistä ihmistä” (*Turms kuolematon*). Taitaapa tässäkin tekstissä olla taustalla kirjailijan omakohtaiset kokemukset.

Krapulan hoito

Mauri Sariola: ”Krapulan korjaaminen on tarkkaa kuin timantinhiojan työ” (*Insinööri Forssin tapaus*). Kjell Westö: ”Rasvaiset tölkkisardinit näkkileivän päällä ovat parasta lääkettä krapulaan” (*Älä käy yksin yöhön*). Antti Eskola: ”Itse opin Saarikoskelta sen, myöhemmin hiukan ongelmalliseksikin osoittautuneen säännön, että koskenkorvapulloa ei saa juoda yöllä loppuun saakka, vaan siitä pitää tallettaa jääkaappiin helmi aamuksi” (*Mikä henki meitä kantaa*).

Raija Oranen: ”Hjalmarilla oli edellisillan vieraiden kanssa hummatun yön jälkeen niin ankarra krapula, etteivät sitä parantaneet edes konjakkii

ja samppanja, vaan sydän paukuttu rinnassa, hiki kihosi otsalle ja norui alas kainaloista ja silmiä särki ja kirveli pään jyskytyksestä puhumattakaan” (*Metsästäjän sydän*).

Presidentti Kekkonen ei ottanut krapularyyppyä, koska hän ”ei halunnut sortua”, kertoo Raimo Oranen kirjassaan *Kaiken takana Kekkonen*. Samoilla linjoilla ovat Raimo Puustinen: ”Krapula ei ole paha kun ei anna krapulalle periksi” (*Arabia*) ja Jari Tervo: ”Krapula on kiukutteleva pikkupoika, johon ei pidä kiinnittää huomiota. Niin kiuku kuihtuu” (*Taksirengin rakkaus*).

Alkoholismi

Jotkut kirjailijat ovat kertoneet alkoholismista omien kokemustensa tuomalla asiantuntemuksella. Pentti Saarikoski: ”Osoittavathan tutkimukset kiistattomasti, että ihmisestä joka juo runsaasti viinaa, tulee alkoholisti kymmenessä vuodessa” (*Eino Leino. Legenda jo eläessään*). Pekka Tarkka kuvaa kirjassaan *Pentti Saarikoski* alkoholistin elämäntahtia, joka lähestyy loppuaan: ”Nyt olen päässyt ryyppäämisessä (tai avitaminoosissa) niin pitkälle että aamulla tuli nenästä verta. Olisiko niin että narkomaani tulee sellaisesta ihmisestä joka ei koe elämää, alkoholisti sellaisesta joka kokee sen liian vahvasti, Saarikoski mielti.”

Alkoholismilla on tunnetusti monet kasvot. Christer Kihlman: ”Juominen ei monessa tapauksessa ole muuta kuin hitaasti edistyvä itsemurha, viimeiseen saakka absurdin toiveikkuuden heikosti värittämä” (*Ihminen joka järkkyi*). Kalle Päätalo: ”Kun mies sortuu viinan orjaksi, sille kasvaa samaa rintaa selittelijän lahja” (*Ijoen kutsu*). Henrik Tikkanen: ”Alkoholi ei turmele vain sen moraalialia joka juo, vaan myös niiden, joiden on pakko katsella päältä” (*Kulosaarentie 8*).

Suomalaisten juoppous

Timo Airaksinen: ”Suomalaisten juoppous on viheliäinen pahe, erityisesti koska juomme kuulemma vodkaa kuin venäläiset” (*Sinivalkoinen kirja*). Mika Waltari: ”Suomalainen juo itsensä känniin, tappelee ja joutuu putkaan. Ruotsalainen juo itsensä sivistyneesti päihdyksiin ja kertoo ettei hänen vaimonsa ole koskaan ymmärtänyt häntä. Norjalainen juo kuin suomalainen, tappelee kuin suomalainen, mutta ei joudu putkaan. Tanskalai-

nen vain nauraa. Islantilainen katselee ympärilleen uneksivin silmin eikä sano mitään” (*Vallaton Waltari*). Seppo Heikinheimon kirja *Mätämunan muistelmat*: ”Keskiviikkohan Islannissa on ’kuiva’ päivä. Sen edestä islantilaiset vetävät päänsä täyteen kuutena päivänä viikossa. Suomalaisten ryyppääminen on siihen verrattuna pikkujuttu.”

Miehet ja naiset

Raimo Puustinen: ”Miesparka. Hän yritti lievittää sielunsa vammoja juomalla raakaa viinaa suoraan pullon suusta. Vanha suomalainen tapa” (*Aquitania*). Samuli Paronen: ”Viina suomalaistaa miehen nopeasti täällä” (*Maailma on sana*). Tapani Ruokanen: ”Yksi syy Paavo Ruotsalaisen juopoteluun on vielä; hän piti viinasta – kuten suomalainen kansanmies kautta aikojen” (*Ukko-Paavo*).

Miehisyyteen on maassamme perinteisesti liitetty runsas alkoholin käyttö. Tapio Koivukari kysyy, ”miksi aikuiset miehet nauroivat aina, kun tuli puhe viinan juonnista tai juovuksissa olemisesta?” (*Missä aallot murtuvat*). Minna Canth: ”Ei se ole mies, eikä mikään, tiedätkös joka ei koskaan uskalla edes väkeviä nauttia” (*Työmiehen vaimo*). Heidi Köngäs: ”Mikä se semmoinen mies oikein on, joka ei joskus ryyppyä ottanut. Se jos mikä vaikutti epäilyttävältä” (*Hertta*).

Veikko Huovisen *Havukka-ahon ajattelijassa* ”emäntä oli tiukka ja hurskasluonteinen nainen, jonka mielestä viinaa piti olla sairastapausten ja lehmän poikimisen varalta, mutta ei talon isäntää varten”. Huovismaista pohdiskelua on myös kirjassa *Mikäpä tässä*: ”Moni avioliitto on sortunut siihen, että mies on halunnut juoda runsaasti viinaa, eikä vaimo ole tahtonut riittävästi arvostaa miehensä harrastetta.” Vaimon karsaasta suhtautumisesta miehensä juopotteluun kielii Maiju Lassilan teksti *Pirttipohjalaisissa*: ”Tuo, Kaisa, viinaa, eläkä mukise.” Nämä tekstit kuvaavat menneen ajan asenteita maassamme eli ”kunnollisten” naisten kielteistä suhtautumista alkoholiin.

Annikki Kariniemi tietää, että kyllä alkoholi maistuu naisillekin. ”Eikä se kaikistellen naisihminenäkään voi sanoa ei hyvälle viinille. Jos ei muullekaan hyvälle” (*Laulu Lapista ja Lapin papista*) ja ”Äskeinen rautaviini suhisee pehmeänä korvissa ja panee sydämen vipajamaan kuin linnun, joka on valmistautumassa lentoon” (*Veren ikävä*). Anna Kortelainen mukaan ”viinin valossa käy joka nainen kauniiksi” (*Naisen tie*).

Minna Canthin näytelmä *Anna Liisa*: ”Pikkui-
nen humala – ei se häittä.” Toisaalta Jörn Don-
nerin *Berliini-raportissa* rouva Konarske sanoo, et-
tä ”kymmenen päissään olevaa miestä on parempi
kuin puolihumalainen nainen. Päissään olevat nai-
set ovat pahinta mitä tiedän.” Kovaa tekstiä naisis-
ta rouva päästelee.

Pirtusta konjakkiin

Joel Lehtosen mukaan ”pirtu on hyvää, sen vähiin
tippoihin mahtuu paljon lämpöä ja humakkaa”
(*Lintukoto*). Esko Piippo: ”Eino Leinoa peloteli-
tiin viinanjuonnin seurauksista, erityisesti spriin.
Hänelle uskoteltiin, että paljaan spriin juomi-
sesta tulisi kieleen syöpä” (*Kirjaton Eino Leino*).
Tuskinpa Leino uskoi tähän varoitukseen. Mau-
ri Sariola kertoo kirjassaan *Suruton Sariola* Aslak-
lappalaisen viisauden, että ”on vain taikauskoa
luulo, etteikö pirtu sopisi kaurapuuron kera”. Pi-
täisiköhän joskus itsekin maistaa? Mutta ei ehkä
selvin päin.

Rankka drinkki nimeltään ”Paratiisin nekta-
ri” on kuvattu Waltarin esikoisteoksessa *Jumalaa
paossa*: ”Pääasiallisen osan siitä muodostaa sak-
salainen vankasti denaturoitu sprii, johon hyvän
maun lisäämiseksi on sekoitettu vankka annos vä-
kevöityä rikkihappoa, jonkun verran sievettä, pari
puikkoa kalilipeää, hiukan raakaa paloöljyä ja ben-
siiniä ja möhkäle kuparisulfaattia. Tätä tarjoillaan
joko paljaaltaan tai hiukan merivedellä miedon-
nettuna. Kitalaesta irtautuu nahka suurina, valkei-
na kaistaleina.” Teksti kuvastaa hyvin 17-vuotiaan
kirjailijan vilkasta mielikuvitusta.

Aleksis Kiven *Seitsemässä Veljeksessä* Lauri pitää
Hiidenkivellä paloviinan juomisesta rohkaistune-
na humalasaarnan. Myöhemmin Lauri muisteli
hurjapäistä humalaansa ja ”oli hän tehnyt päätök-
sen jalon ja pyhän, ettei sinä ilmoisna ikinä laski-
si huulilleen juovutavaa juomaa.” Kiljun juomisen
seuraamuksista on herkullinen kuvaus Väinö Lin-
nan *Tuntemattomassa sotilaassa*. Se laajentaa tietä-
mystämme erästä kirjan keskeisestä henkilöstä,
luutnantti Vilho Koskelasta.

Waltarilla riittää näkemyksiä viinistä. *Sinube
egyptiläinen*: ”Viini on jumalien lahja ilahdutta-
maan sydäntä kohtuullisesti nautittuna.” *Turms
kuolematon*: ”Olethan onnellinen ihminen, jos
voit purkaa ahdistuksesi viiniin.” *Mikael Hakim*:
”Älä pilkkaa viiniä, sillä viini on viattomampi
päihdytyskeino kuin esimerkiksi kiihko,

suvaitsemattomuus, intoilu, epäluuloisuus ja ais-
tien hurma.” *Lähdin Istanbuliin* kirjan mukaan
valkoviini ”tekee kielen siniseksi, jos juo sitä liian
paljon.” Millähän mekanismilla tämä haittavaiku-
tus syntyy?

Psykiatri-kirjailija Joel Haahtelan teoksessa *Tu-
le risteykseen seitsemältä* mainitaan, että ”lasillinen
portviiniä helpottaa murheita nopeasti.” Kalle
Pääatalon näkemys oluesta: ”Ei kahesta olutpullosta
päihdy. Sen vertanen ei tunnu päässä eikä per-
siessä” (*Pohjalta ponnistaen*).

Elmer Diktoniuksen *Janne Kuutio*: ”Konjakki-
kaan ei tunnu olevan pirtua terveellisempi juo-
ma – mutta hienompi se kyllä on, siksi herrat os-
tavat sitä.” Kalle Pääatalo opastaa rintamakaveri-
taan ”herrojen juoman” nauttimisesta: ”Konjak-
kia ei ryypitä pullon suulta. Oikeastaan kuuluisi
olla sen mallinen lasipikari, joka muistuttaa jak-
karalla istuvan tyskän naisen takamuksia” (*Liek-
kejä laulumailla*). Tärkeitä opetuksia maalaispo-
jille 1940-luvulla.

Sally Salmisen *Katriinan* henkilö luki pullojen
etikettejä: ”Whisky, Konjak, Portvin, Brandy ja
Gin” ja kuiskasi pelästyneenä: ”Einar, pruuukaat-
ko sinä juoda tällaisia?” Antti Tuurin kirjassa *Vii-
sitoista metriä vasempaan* suositetaan kirkkaita viino-
ja, ”joista elimistöön ei jäänyt palamattomia, myr-
kyllisiä aineita, sikunaöljyjä, jotka olivat elimistölle
vaarallisia ja aiheuttivat myös kohmelo.” Wal-
tarin *Mikael Karvajalan* pohdintaa: ”Mutta olen
tottunut kohtuullisiin elämäntapoihin, niin että
nyt on edessäni vielä hankalampi kysymys, juoda-
ko viinaa, olutta vai viiniä, koska viina saa minut
oksentamaan, olut ankarasti hikkaamaan ja viini
tekee mahani löysäksi.”

Volter Kilven *Alastalon salissa* on tärkeitä ope-
tuksia alkoholin käytöstä: ”Paloviinan tuima kaa-
detaan karskisti kurkkuun ja saman tien ja yski-
mättä makoon, mutta ranskan viinejä kallistellaan
pikarissa ja maistellaan huulen hörpällä ja kielen
lirpolla ennenkuin liemi niellään.” Lisäohjeita Kil-
veltä: ”Juomapöydässä täytyy valita seuransa, että
istuu järkijoukossa kolmannenkin lasin kumoa-
milla.” ”Jos olet kaatanut kroppaasi epäparillisen
määrän laseja, kaksi vasempaan jalkaan ja ainoas-
taan yksi oikeaan, se on epäterveellistä kotomat-
kalla, vasempi ottaa menossa kovemman vauhdin
kuin oikea ja tie rupeaa mutkittelemaan selväpäi-
senkin jaloissa.”

Alkoholi maistuu monille

Veikko Huovisen mukaan ”melkein kaikki ammattikunnat juovat. Upseerit juovat niin helkkaristi, lääkärit juovat, johtajat, maanviljelijät, työmiehet ja filmitähdet juovat” (*Mikäpä tässä*). Alkoholi on kuulunut myös monen kirjailijan ja taiteilijan elämään. Christer Kihlman: ”Ilman alkoholia minä en olisi kyennyt kirjoittamaan ainutakaan kirjaa” (*Ihminen joka järkkyy*). Yrsa Stenius: ”Uskallan väittää, että täysraittius ei ole tavallista suurten taiteilijoiden piirissä, vaikka sitä esiintyykin” (*Kunnes siipi murtuu*). Sama näkemys on Reijo Korpeisen Juice Leskisen elämää kuvaavassa kirjassa *Ekkös sää Juice oo*: ”En tiedä yhtään raitista, joka olisi ikinä luonut, paitsi lunta.”

Eino Leino ja Pentti Saarikoski olivat alkoholin suurkuluttajia. Esko Piippo: ”Virosta salakuljetettu pirtu mursi toistuvasti nautittuna Eino Leinon terveyden” (*Kirjaton Eino Leino*). Saarikoski on sanonut kiinnostavasti: ”Leinolla on paljon sellaisia runoja joita ei voi ymmärtää jos ei ole viinanjuoja” (*Asiaa tai ei*). Panu Rajala kertoo kirjassaan *Siljan synty*, että ”F.E. Sillanpää tunnusti alkoholismien lievän asteisen periytymisen ja näki taipumuksessaan myönteisiä, jopa luovan työn kannalta välttämättömiä piirteitä”.

Elämän mosaiikki on Pekka Hakon ja Kimmo Korhosen kirja Jean Sibeliuksen elämästä. Säveltäjä kertoo: ”Kun minä seison suuren orkesterin edessä ja olen juonut ½ pulloa samppanjaa, minä johdan kuin nuori jumala. Muussa tapauksessa minä tärisen, olen hermostunut ja epävarma ja kaikki menee sitä mukaa.” Monella muullakin esiintyvällä taiteilijalla lienee samanlaisia kokemuksia.

Joel Haahtela kertoo, että kalastajat vajoavat synkkyyteen ja eivät rähise, vaan ”päinvastoin, tulevat humalassa hiljaisiksi kuin kalat”. Arkkiatri Risto Pelkosen kirjassa *Kohtalon voimaa, elämää Tuohelassa* on suutari Lesti, ”joka pysyi lestissään kuolemaansa saakka ja iloitsi sen hölskyvästä sisälöstä aina kun sattui sille tuulelle, juuri niin kuin vanhassa kenkien teko-ohjeessa sanotaan: kun kenkien teko aloitetaan, otetaan tukevat pohjat.”

Raija Orasen mukaan ”upseerin piti osata juopotella tulematta humalaan” (*Metsästäjän sydän*). Ilmari Kianto kuvaa rovastia, joka ”itse nautti ainoastaan pari lasillista totia, ei aina sitäkään, eikä hänellä näyttänyt olevan aavistustakaan siitä, kuinka hauskaa on todella toisinaan olla parailleen humalassa” (*Novelleja ja kertomuksia*). Tunnetusti Kianto ei itse ollut raivoraitis.

Alkoholi lääkkeenä

Alkoholia on käytetty lääkkeeksi moniin sairauksiin. Teemu Keskisarjan *Saapasnahka-torni*: ”Paloiviina oli peruslääke kylmettymiseen, särkyihin, vanhuuden ja nuoruudenheikkouteen ja jokasuuntaisiin mielenhäiriöihin.” Joni Skiftesvik: ”Konjakki on sellainen lääke, että se tekee ilmi selvästi vanhoista nuoria. Ja terveellinen vaikutus lääkkeellä on mielenlaatuunkin” (*Suolamänty*).

Infektioita on torjuttu ja hoidettu alkoholilla. Leena Lander: ”Hän ottaa taskusta litteän pulлон ja lorauttaa tilkan kahvin joukkoon, iskee silmää: Pikku rokotus kylmää vastaan” (*Iloisen kotiinpaluun asuinsijat*). Pentti Haanpää: ”Nuha ja yskä vaivaavat yhä. Ostin juuri trokarilta jo viinapullonkin sen rohdoksi. Saa nähdä, että auttaako” (*Kirjeitä kahdesta sodasta*). Petri Tammisen kirjan *Suomen historia* henkilö oli eri linjoilla. ”Hän oli sairastanut espanjantaudin ja lääkäri määrännyt siihen hätään konjakkia, isä ei suostunut sitäkään ottamaan, ei edes vakavasti sairaana.” Alkoholi voi toki parantaa potilaan mielialaa, mutta mikään infektioautilääke suun kautta nautittuna se ei ole.

Raittius

Erno Paasilinnan kuvaukset raittiudesta ovat satiirisia. *Ruumisarkun nauvoja*: ”Alkoholia on juotu 7000 vuotta. Se vasta on tosi vaarallinen aine. Kaikki ovat kuolleet. Nekin jotka eivät ole sitä koskaan maistaneetkaan.” *Lausui alustaja, joka korosti*: ”Raittiusmiestenkin elämänsisältö on alkoholi. He ovat viinan orjia. Ilman alkoholia he menehtyisivät.”

Harri Tapper: ”Hän oli raitis mies, mutta raitis mies ottaa salaa ja ottaa rajusti” (*Pitkäsuisten suku*). Ja Antti Tuuri: ”Seppälä selitti minulle, että raittiusseuran jäsenet saivat juoda lasillisen viskiä, jos osasivat tehdä sen humaltumatta ja toista lasillista ottamatta” (*Taivaanraapijat*).

Mika Waltarin *Mikael Hakim*: ”Raittiille miehelle luvataan pitkää ikää, kun taas juopot ennen aikojaan sairastuvat vesipöhöön ja sydänvaivoihin ja heidän päänsäkin turpoaa, niin ettei heidän tarvitse huolehtia huomista kuten minun raittiin miespoloisen. Suo siellä ja vetelä täällä, miten hyvänsä yritän elää, enkä ennen vanhaan ankarasti rypäpättyäni koskaan tuntenut sellaista huolta vanhuuteni päivästä kuin nykyään selvin päin.” Tekipä niin tai näin, niin Juice Leskisen laulun sanoin: ”Ei elämästä selviä hengissä.”

Lopuksi

Kotimaiset kirjailijat ovat käsitelleet monipuolisesti alkoholiin liittyviä ilmiöitä kuvaamansa aikakauden yhteiskunnallisten, kulttuuristen sekä lää-

ketieteellisten näkökulmien kautta. Tämä katsaus alkaa *Nummisuutarien* Eskon ensihumalan kuvauksella. Saakoon Eskon veli Iivari viimeisen sanan: ”Arvelenpa selvän miehen elon tässä maailmassa parhaaksi.”

KIRJOITTAJA

Mustonen, Jukka, emeritusprofessori, Tampereen yliopisto (jukka.mustonen[at]tuni.fi)